

DIŞ TİCARET TEORİSİ VE EKONOMİK BÜYÜME ANALİZLERİ

Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL

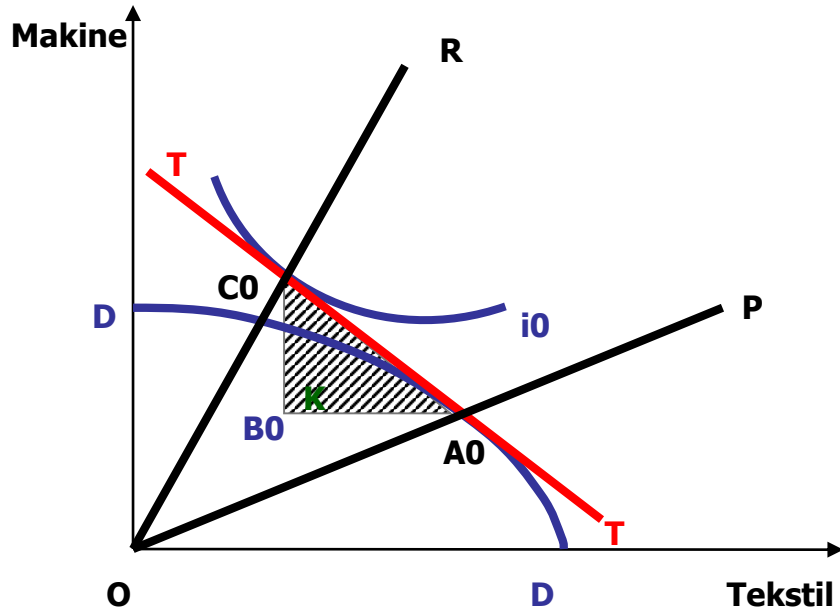

Giriş

- Ekonomik büyüme (economic growth), bir ülkede toplam üretim hacminin (GSYİH) genişlemesi biçiminde tanımlanabilir. Ekonominin, nüfus artış oranından daha yüksek oranda büyümesi, adam başına düşen geliri yükseltir ki, bu da ülkede refah düzeyini artırır.
- Ekonomik büyümenin **iki** ana kaynağından birisi üretim **faktörleri stokundaki artışlar**, diğeri de **teknolojik gelişmedir**. Önceki bölümlerde yapılan dış ticaret analizlerinde, bu faktörlerin ikisi de sabit kabul edilmişti. Oysa gerçek dünyada hem emek ve sermaye gibi üretim faktörleri artmakta, hem de teknoloji ilerlemektedir. Dolayısıyla bu kesimde yapılacak analizler statik değil, dinamik bir nitelik taşır.
- Ekonomik büyüme ülkede üretimi, tüketimi ve dolayısıyla ikisi arasındaki farkı yansıtan dış ticareti etkiler. Aslında büyüme ile dış ticaret arasındaki ilişkiler iki yönlüdür: Büyüme dış ticareti, dış ticaret de büyümeyi etkiler. Bu bölümde büyümenin dış ticarete etkileri, iki-ülkeli ve iki-mallı standart dış ticaret modelleri üzerinde incelenecektir.

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

1- Yansız Büyüme Durumu

Grafik 1: Sapmasız Büyüme

DD : İlk durumda üretim olanakları eğrisi

io : İlk durumdaki tüketimi gösteren kayıtsızlık eğrisi

TT'nin eğimi : İhraç malı tekstilin (makine cinsinden) fiyatına eşittir.

Ülkenin üretim dengesi **Ao** ve tüketim dengesi **Co** noktasında oluşur.

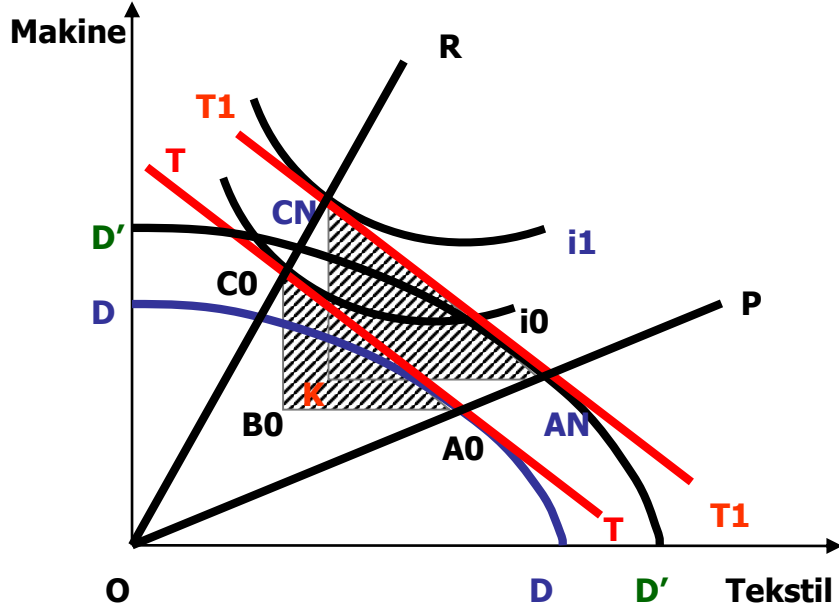
Ülke **AoBo** miktar tekstil ihraç eder
BoCo miktar makine ithal eder.

OP: iki malın ne oranda üretildiklerini

OR: iki malın ne oranda tüketildiklerini gösterir

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

1- Yansız Büyüme Durumu

Grafik 1: Sapmasız Büyüme

D'D' : Yansız büyümenin gerçekleşmesi durumunda oluşan üretim olanakları eğrisi (Paralel olarak dışa kaymıştır.)

i1: Yansız büyümeden sonraki kayıtsızlık eğrisidir.

T1T1 doğrusu TT doğrusuna paraleldir ve aynı fiyat oranına eşittir.

CN : Yeni tüketim dengesi

AN : Yeni üretim dengesi

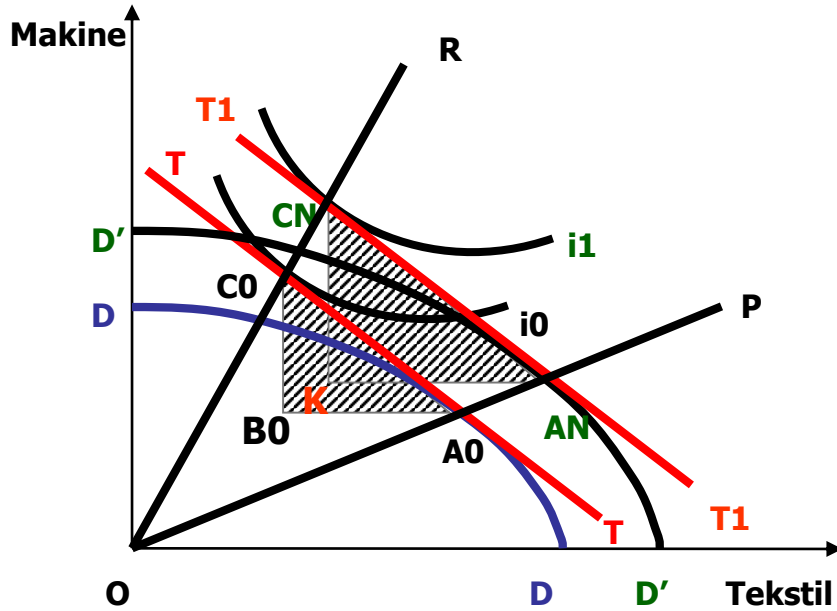
Yeni durumda ülke

K-AN miktar tekstil ihraç eder

K-CN miktar makine ithal eder.

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

1- Yansız Büyüme Durumu

Grafik 1: Sapmasız Büyüme

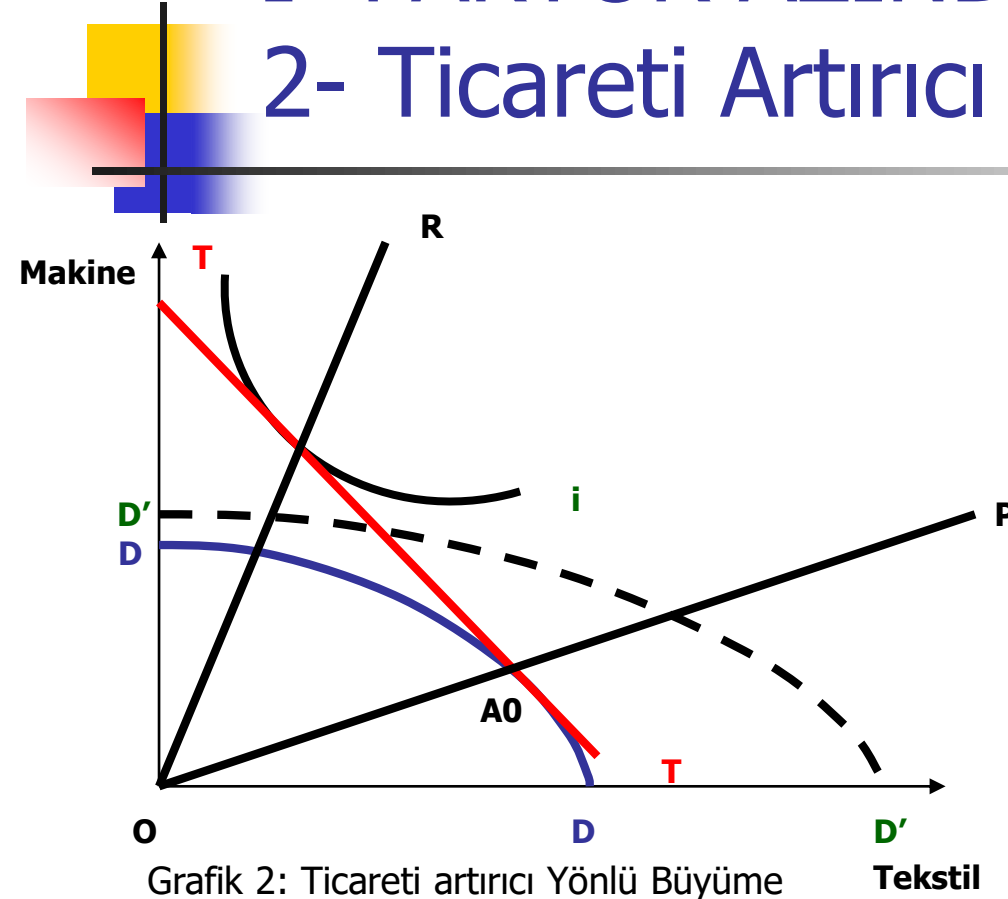
AN noktasının OP doğrusu, CN noktasının OR doğrusu üzerinde olması **büyüme sonrasında üretim ve tüketim oranlarının değişmediğini gösterir.**

Yansız büyümenin iki koşulu vardır.

- Faktörlerin aynı oranda artışı ve endüstrilere dağılışının aynı oranda olması
- Tüketimin aynı oranda sürdürülebilmesi

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

2- Ticareti Artırıcı Yönlü Büyüme

DD : İlk durumda üretim olanakları eğrisi

i : İlk durumdaki tüketimi gösteren kayıtsızlık eğrisi

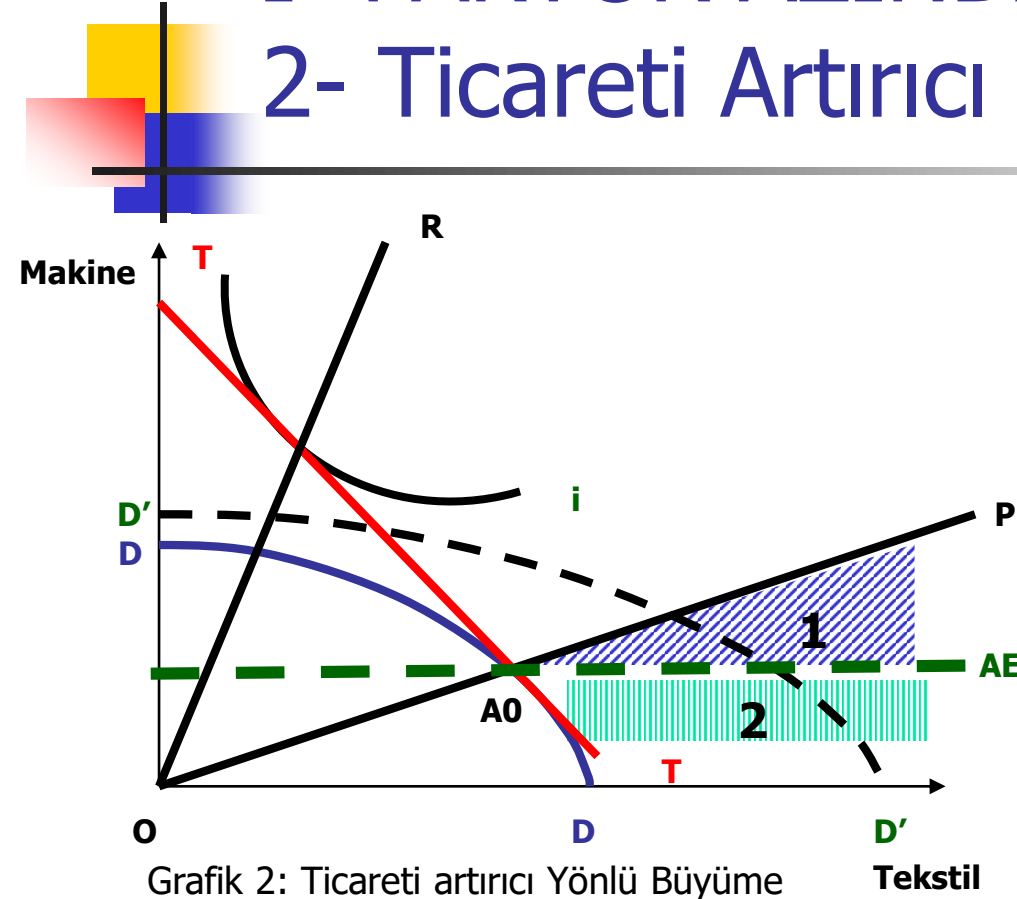
TT'nin eğimi : İhraç malı tekstilin (makine cinsinden) fiyatına eşittir.

İhracat kesiminde yoğun olarak kullanılan faktörün, ithal edilebilir mal endüstrisinde kullanılan faktörden daha hızlı arttığını varsayalım.

Tekstilin emek yoğun bir sektör olduğunu ve emek faktörünün daha hızlı arttığı durumda üretim olanakları eğrisi tekstil yönünde daha fazla dışa doğru genişler.

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

2- Ticareti Artırıcı Yönlü Büyüme

İki mal arasındaki fiyat oranı değişmedi varsayıldığından yeni üretim noktasındaki makine / tekstil oranı daha düşük olacaktır.

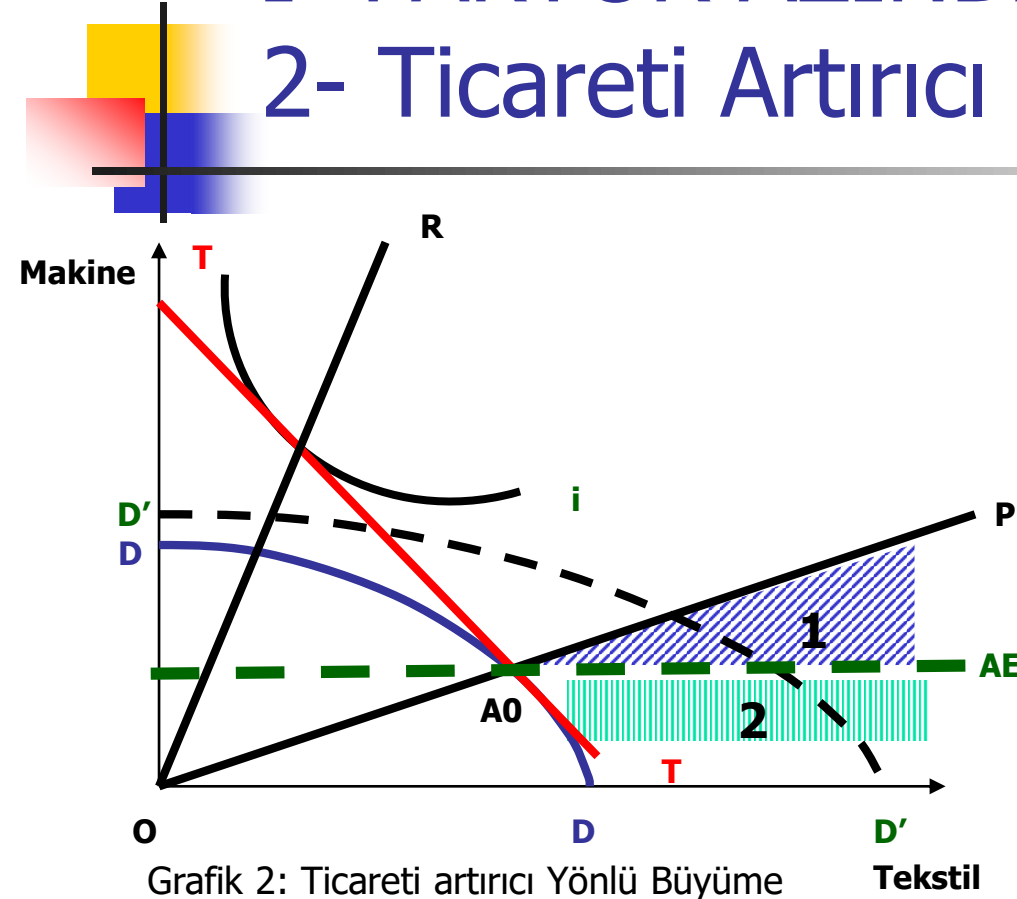
Yeni üretim denge noktası A_0 noktasının ötesinde OP doğrusunun altında olacaktır. Bu durum OP doğruyu aşağı doğru hareket etmesi anlamına gelir.

Yeni üretim denge noktasının bulunacağı iki bölge vardır.

1. Bölge AoP ve $AoAE$ doğruları arasında kalan bölge
2. Bölge $AoAE$ doğrusunun altında kalan bölge

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

2- Ticareti Artırıcı Yönlü Büyüme

Grafik 2: Ticareti artırıcı Yönlü Büyüme

Yeni üretim noktası

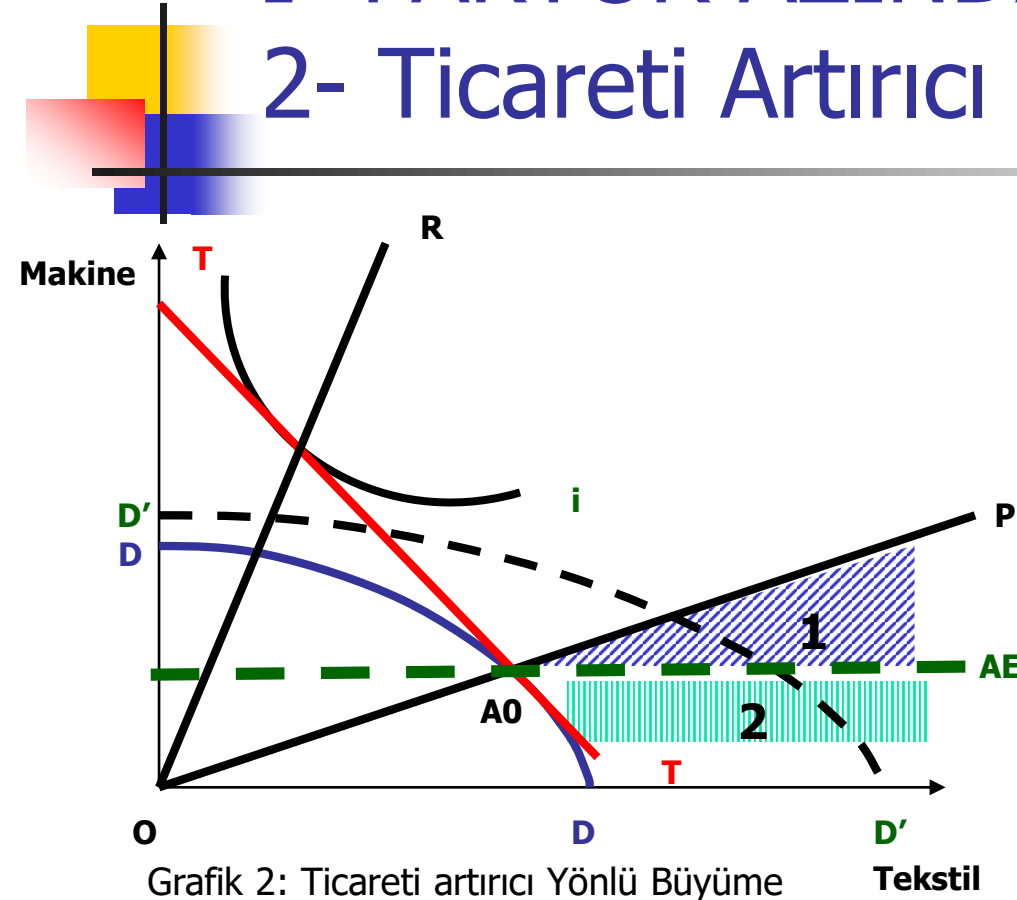
1. Bölgede ise tekstil ve makine üretimi artmıştır fakat tekstil üretimindeki artış, makine üretimindeki artıştan fazladır.

Yeni üretim noktası

2. Bölgede ise tekstil üretimi artarken makine üretimi azalır.

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

2- Ticareti Artırıcı Yönlü Büyüme

Grafik 2: Ticareti artırıcı Yönlü Büyüme

Üretim farklılıklarının nedeni:

Yeni üretim noktasındaki ürün bileşimi, sermayedeki artış miktarının emekteki artış miktarına oranına bağlıdır.

Bu oran tekstil üretiminde kullanılan sermaye/emek oranı ile aynı ise üretim noktası $AoAE$ üzerinde olur. Tekstil üretimi artarken motor üretimi sabit kalır.

Bu oran tekstil üretiminde kullanılan sermaye/emek oranından büyük ise üretim noktası 1. Bölgede olur. Tekstil ve motor üretimi artar fakat tekstildeki üretim daha fazla artar

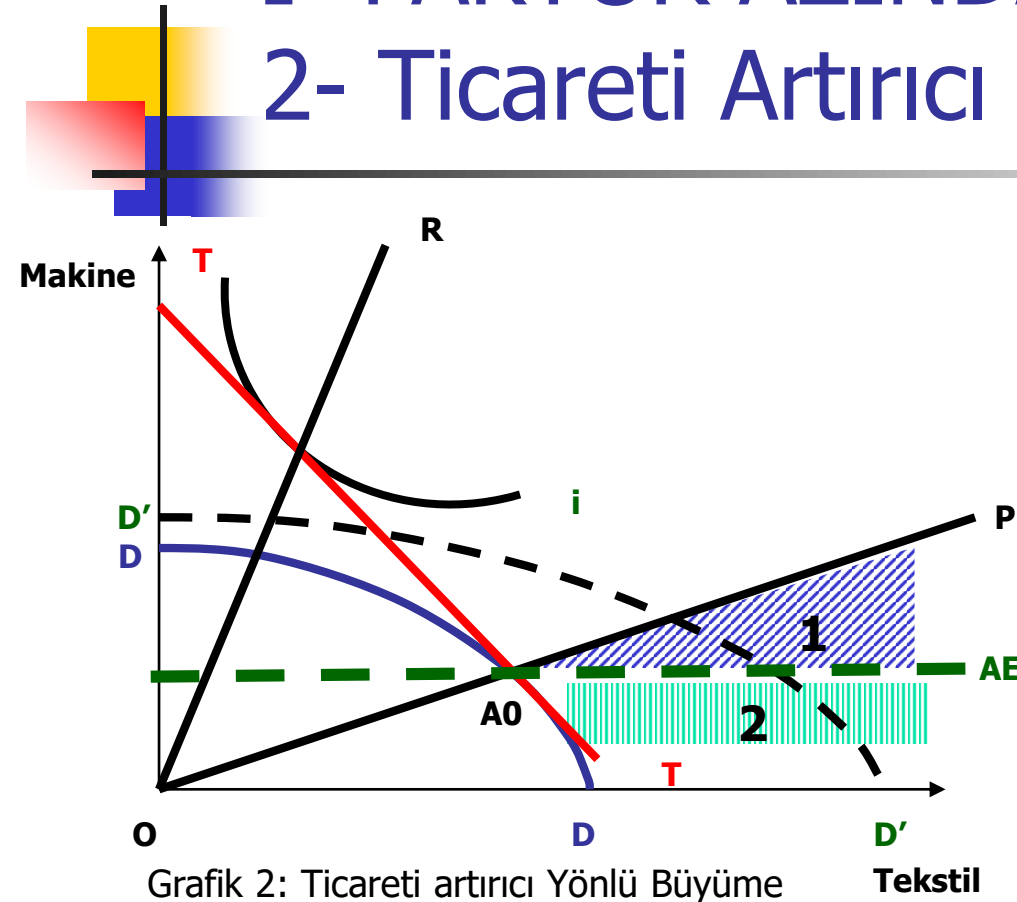
I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

2- Ticareti Artırıcı Yönlü Büyüme

Özel bir durum :

EMEK ARTARKEN SERMAYENİN SABİT KALMASI

Bu durumda da tekstil üretimi genişler ve motor üretimi düşer. Bu durum **Rybczynski Teoremi** ile açıklanmaktadır.

Grafik 2: Ticareti artırıcı Yönlü Büyüme

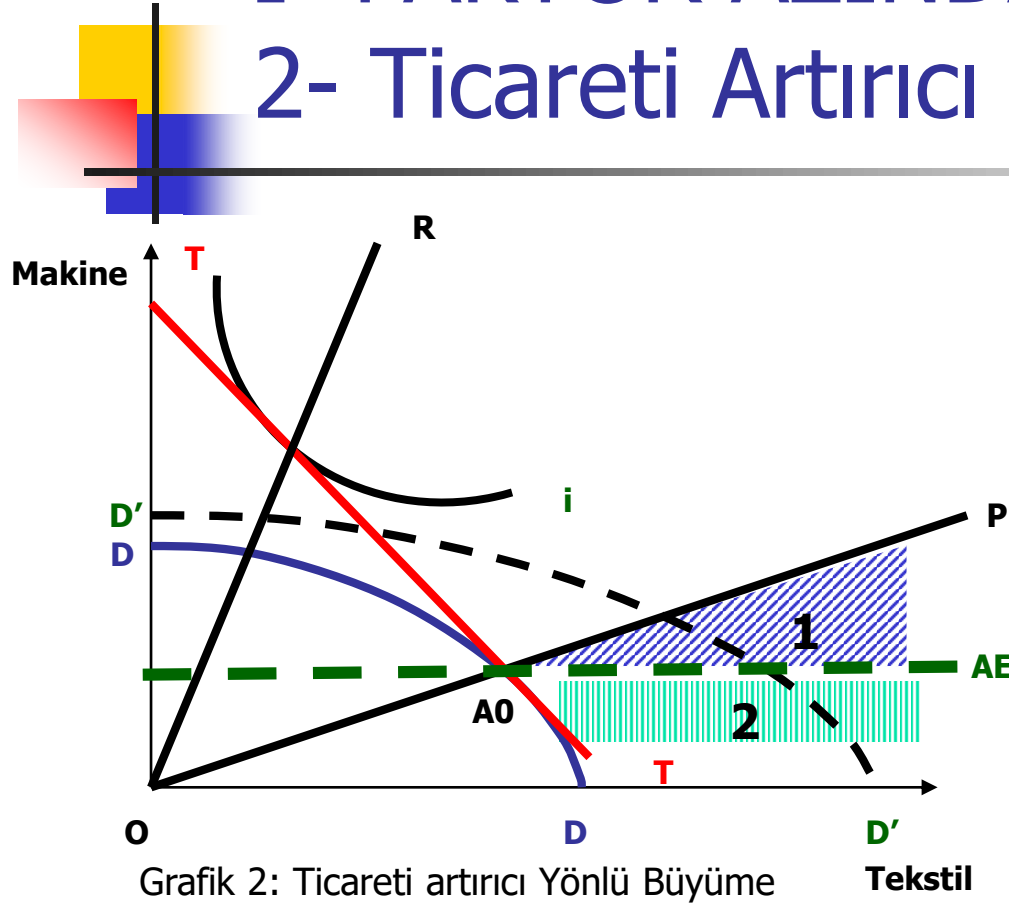
Tekstil

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

2- Ticareti Artırıcı Yönlü Büyüme

Sonuç olarak

İhracat kesiminde yoğun olarak kullanılan faktörün daha yüksek bir oranda artışına dayanan büyüme koşulları altında ihraç edilebilir malların üretimi, ithal edilebilir malların üretiminden göreceli olarak daha fazla artacak ve **uluslar arası ticaret de GSMH'daki artıştan daha büyük olacaktır.**

Grafik 2: Ticareti artırıcı Yönlü Büyüme

Tekstil

I- FAKTÖR AZINDAKİ ARTIŞ

3- Ticarete Karşıt Yönlü Büyüme

- Faktör stokundaki artış, kıt olan faktörün daha hızlı büyümesi şeklinde kendini gösterir.
- Sermaye, ithal edilebilir mal olan makine üretiminde daha yoğun kullanıldığından makine üretimi tekstil üretiminden daha fazla artar. (belki de tekstil üretimi daralabilir.)
- Tüketimin ekonomideki büyüme oranı ile aynı hızda artması varsayımı altında, **ülkenin ticaret hacmi daralır.**
- Ticarete karşıt yönlü büyüme, ulusal ekonomide üretim ile tüketim eşitlenene kadar devam eder.

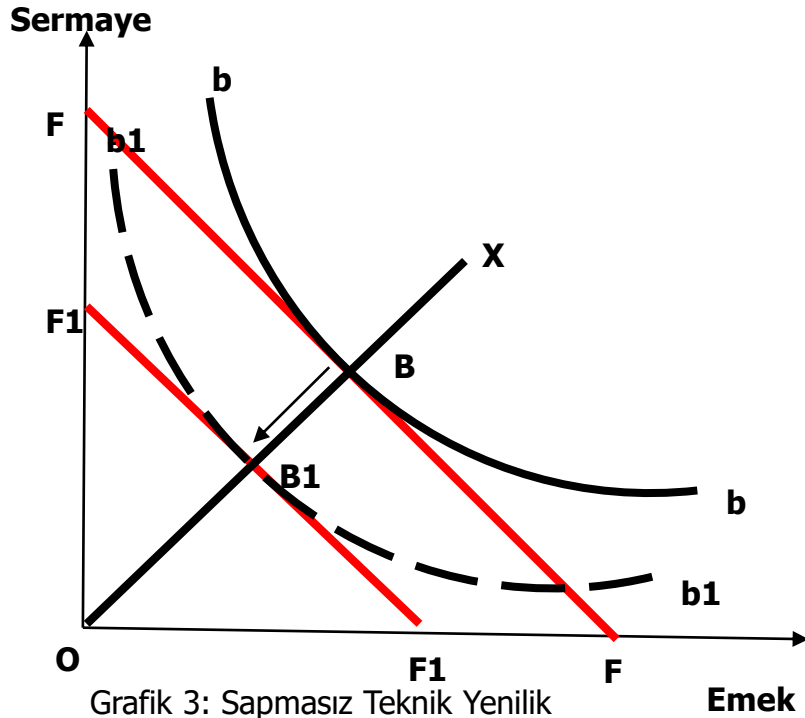

II- TEKNOLOJİK GELİŞME

- Teknolojik gelişme ile ortaya çıkan yeni üretim yöntemleri ile aynı miktar girdi kullanılarak daha fazla mal üretilebilir.
- **Sabit verimler varsayımı altında** (üretim fonksiyonlarının doğrusal olması) teknolojik yenilikler üçe ayrılır:
 - Sapmasız (Yansız) Yenilikler
 - Emek Tasarrufu Sağlayan Yenilikler
 - Sermaye Tasarrufu Sağlayan Yenilikler

II- TEKNOLOJİK GELİŞME

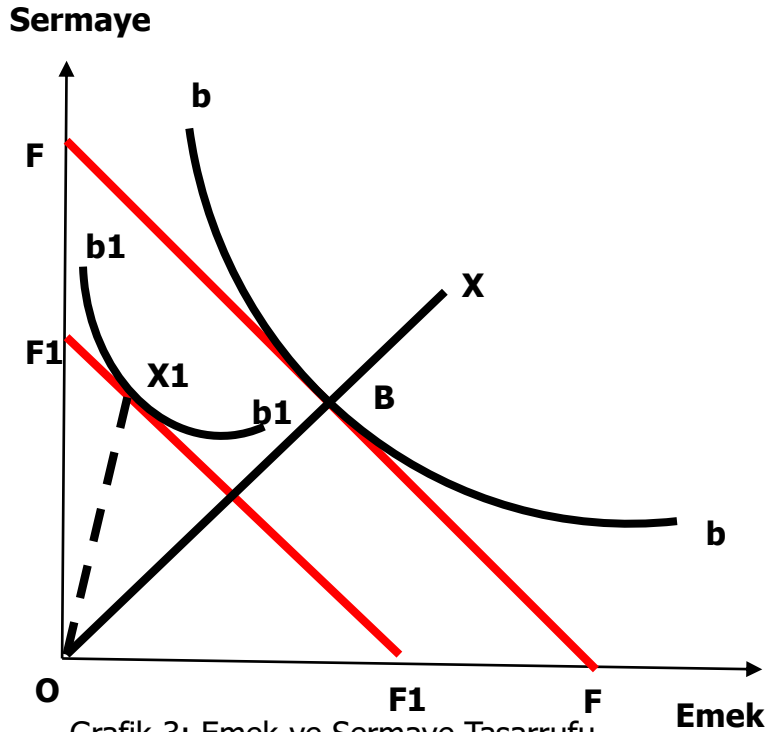
1- Sapmasız Teknolojik Gelişme

- Emek ve sermayenin marjinal verimliliğinin aynı oranda arttığı yeniliklerdir.
- İki faktörden aynı oranda tasarruf sağlanır.
- Faktör oranları FF iken üretici bb eş-ürün eğrisi üzerinde B noktasında faktör bileşimini kullanır.
- Sapmasız bir teknolojik gelişmeden sonra eş-ürün eğrisi b_1b_1 şeklinde sola kayar. Faktör fiyatlarının değişmemesi durumunda denge noktası yine OX doğrusu üzerinde bulunur.
- Aynı miktarda mal üretimi için kullanılan girdi miktarı azalmakta fakat faktör yoğunluğu değişmemektedir.

II- TEKNOLOJİK GELİŞME

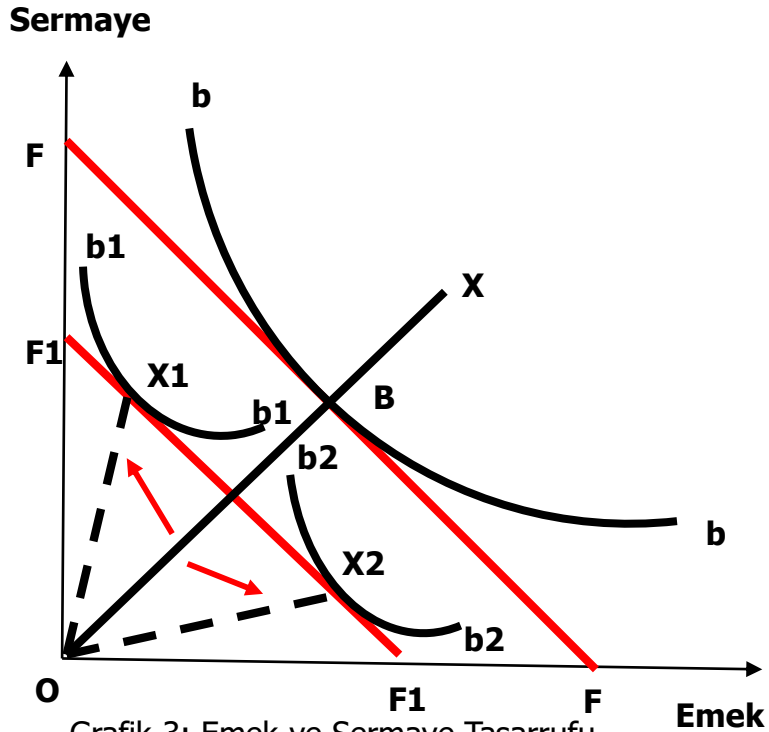
2- Emek Tasarrufu Sağlayan Teknolojik İlerleme

- Sermayenin marjinal verimliliğini emeğe göre daha fazla artıran yeniliklerdir.
- Emek faktörü açığa çıkar.
- Grafikte bb eş-ürün eğrisinin b1b1 olarak sol üst yönde kayması bu durumu gösterir.
- SERMAYE/EMEK oranı OX 'ten OX1 'e yükselmiştir.
- Bu durumda birim emek başına daha fazla sermaye kullanılmaktadır.

II- TEKNOLOJİK GELİŞME

3- Sermaye Tasarrufu Sağlayan Teknolojik İlerleme

Grafik 3: Emek ve Sermaye Tasarrufu Sağlayan Yenilik Tipleri

- Emegın marjinal verimliliğini sermayeye göre daha fazla artıran yeniliklerdir.
- Sermaye faktörü açığa çıkar.
- Grafikte bb eş-ürün eğrisinin b2b2 olarak sol aşağı yönde kayması bu durumu gösterir.
- SERMAYE/EMEK oranı OX 'ten OX2 'e düşmüştür..
- Bu durumda birim sermaye başına daha fazla emek kullanılmaktadır.

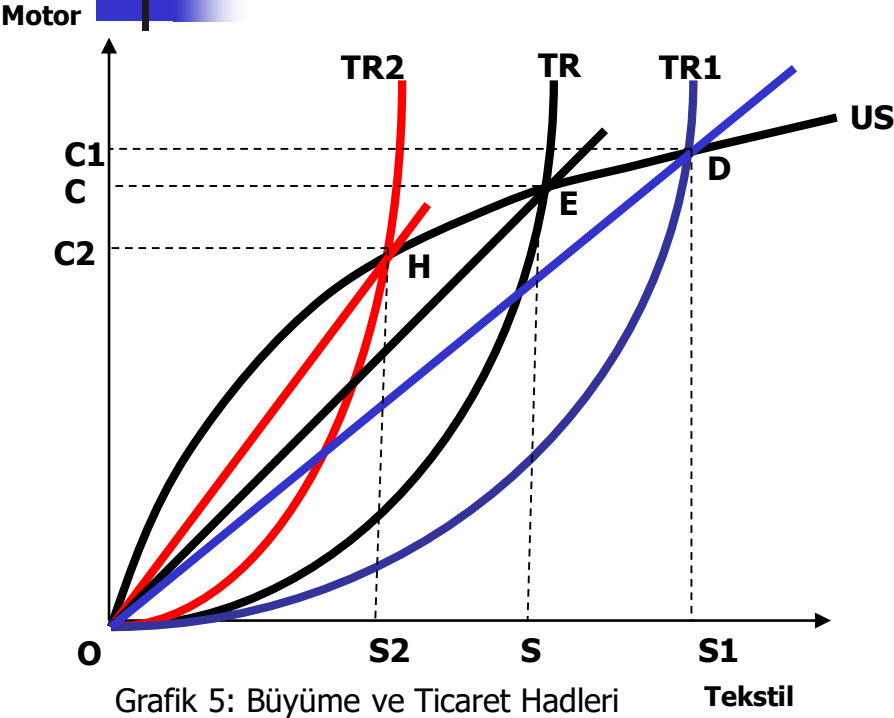
II- TEKNOLOJİK GELİŞME

- Teknoloji gelişmeleri daha çok emek tasarrufu sağlayıcı tipte olmaktadır.
- Eėer bir sektörde yansız teknik gelişme olursa o sektörde üretim hacmi genişler, diğer sektörde ise daralır.
- Teknik yenilik bir sektörde yoğun olarak kullanılan faktörden tasarruf sağlayıcı türde ise, o sektörde üretimi artırıcı ve diğer sektörde azaltıcı etkileri vardır. (Rybczynski Teoremi)

III- BÜYÜME, TİCARET HADLERİ VE REFAH İLİŞKİLERİ

- Bu noktaya kadar görülen analizlerde küçük ülke varsayımı yapılmıştır.
- Dünya pazarında ağırlıklı yeri bulunan bir ülkenin büyümesi, uluslararası fiyatları olumsuz etkiler. Ticaret hadlerindeki bozulma, büyümenin büyümenin sağladığı refahın bir kısmının kaybolmasına neden olur.
- Buradaki önemli bir varsayım ise büyük ülkedeki ekonomik gelişmeye karşılık, öteki ülkelerde bir değime olmadığı varsayılmaktadır.

BÜYÜME, TİCARET HADLERİ VE REFAH İLİŞKİLERİ

Grafik 5: Büyüme ve Ticaret Hadleri

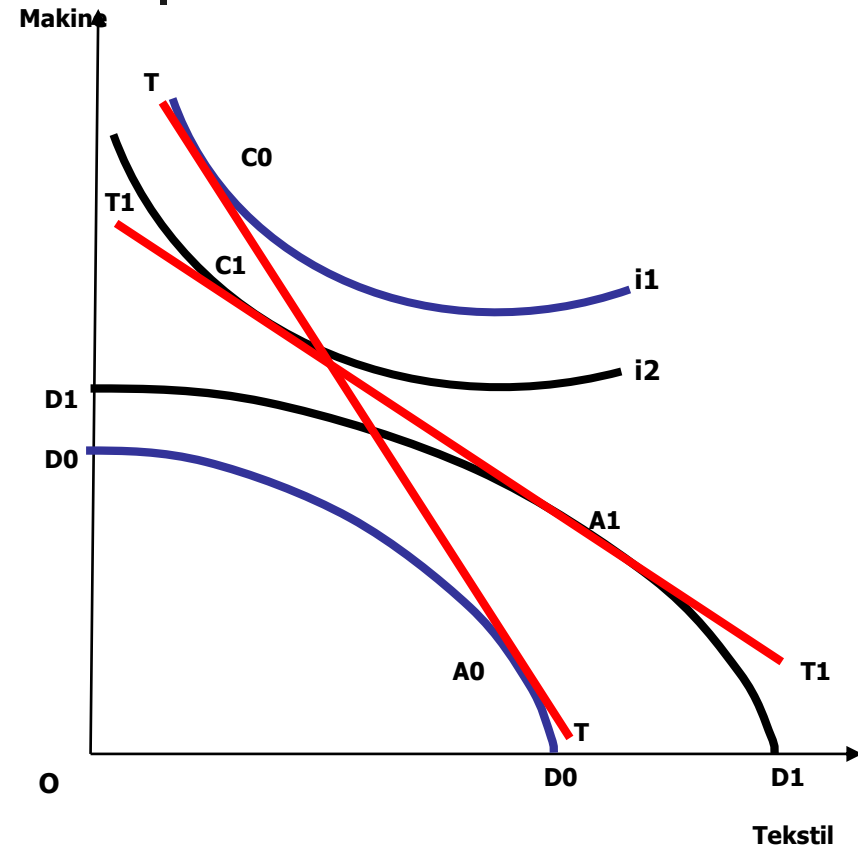
- Grafik ile göstermek gerekirse:
TR: Türkiye'nin motor karşılığı tekstil teklif eğrisi
US: Amerika'nın tekstil karşılığı motor eğrisidir.
Denge **E** noktasındadır.
OE'nin eğimi ise tekstilin motor cinsinden fiyatını verir. Ticaret Haddi.
- **Büyüme sonrasında** ticaret hacmi OE 'den OD 'ye genişlemiş olsun.
Ülkenin motor talebi CC1 kadar
Ülkenin tekstil arzı S1 kadar artmıştır.
ABD'nin talep ve arzı sabit kaldığından motor talebindeki ve tekstil arzındaki artış nedeniyle **ticaret hadleri Türkiye'nin lehine döner.**
- **Ticarete karşıt yönlü büyümede ise** ticaret hacmi daralır ve ticaret hadleri iyileşir.
- Teklif eğrisinin OTR2 biçiminde sola kayması sonucu teklif edilen tekstil ve talep edilen motor azalır ve **ticaret hadleri OH'den geçecek biçimde Türkiye lehine değişir.**

YOKSULLAŞTIRAN BÜYÜME

- Bir büyük ülkedeki üretim artışlarının birbirine ters iki etkisinin bulunduğu belirtilmişti.
- Ticaret hadlerinde meydana gelen olumsuz etkinin, büyüme nedeniyle oluşan refah artışından büyük olduğu durumlarda büyüme yoksullaşmaya neden olur.

YOKSULLAŞTIRAN BÜYÜME

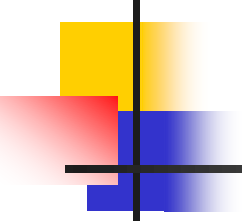

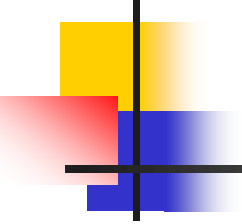
Grafik 6: Yoksullaştıran Büyüme

- Başlangıçta ülkenin A0 üretim noktası C0 tüketim noktası TT ilk durum ticaret hadleridir.
- Ülkede büyük bir ticaret artırıcı yönlü büyümenin ortaya çıktığını varsayalım. Tekstil üretiminde yüksek bir artış sağlayacak şekilde üretim olanakları eğrisi dışa doğru genişler.
- Bu ülkenin daha çok tekstil ihraç edip, daha çok makine ithal etmeyi arzulaması ticaret hadlerini bozarak T1T1 haline getirir.
- Ticaret hadlerindeki bozulma o derece şiddetlidir ki bundan doğan refah kaybı, üretim genişlemesinden doğan refah kazancından yüksektir.

Ticaret Hadleri ve Az Gelişmiş Ülkeler

- Çoğu az gelişmiş ülke “büyük ülke” olma niteliğine sahip değildir. Ancak yine de bazı ilkel ürünlerin dünya fiyatını etkileyebilecek derecede önemli birer satıcı konumundadır. Bu malların ihracatıyla ilgili şu gözlemler yapılabilir.
- *A) ilkel tarımsal malların üretimindeki artış, ticaret hadlerinde bozulmaya neden olabilir.* Bu gözlem, kalkınma stratejisi olarak ihracat gelirlerinde tek ya da az sayıda ürüne dayanmanın sakıncalarını ortaya koyarak ihracatta ürün çeşitlendirmenin önemini ortaya koymaktadır. Nitekim, kahve, kakao, muz vs. gibi tek mala bağımlı ülkeler ürünün bol olduğu yıllarda fiyat düşüşleri dolayısıyla önemli ekonomik ve mali sıkıntılar yaşamaktadırlar.

-
- *B) Büyümenin doğuracağı nihai mal talebinin ürün gruplarına göre farklılık göstereceği gözden kaçırılmamalıdır.* Metaller, gıda ürünleri ve tarımsal ham maddeler için gelir talep esneklikleri genellikle 1'den küçük, imalat sanayi ürünleri için de 1'den büyük olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin ilkel tarım ürünleri ihraç edip sanayi ürünleri ithal ettikleri düşünülürse, bu ülkelerde geleneksel ihraç ürünleri alanındaki büyümenin ticareti artırıcı yönlü tüketim etkisi doğuracağı anlaşılabilir. Bu da dış ticaret hadlerinin bozulmasına, böylece de ödemeler bilançosu güçlüklerine ve ekonomik refah kayıplarına yol açabilir.

-
- *C) Az gelişmiş ülkelerin kalkınması için ithalat kapasitesinin büyük önemi vardır.* Bu ülkeler kalkınmaları için gerekli yatırım mallarını, kendileri tarafından üretilmeyen ham maddeleri ve ara mallarını yurt dışından ithal etmek zorundadırlar. Satın aldıkları işlenmiş ürünlerin fiyatları yükselirken, sattıkları malların fiyatlarının yavaş artması ve hatta düşmesi, bu ülkelerin ithalat kapasitelerini düşürerek kalkınmalarını olumsuz biçimde etkiler. Bu da ülkede, bu günkü yoksulluğun ileride de sürmesi yönünde etkide bulunur.
 - Tüm bu sorunlar karşısında az gelişmiş ülkelere, kalkınma stratejisi olarak üretimlerini tarımdan sanayiye kaydırmaları ve ihracat yapılarını çeşitlendirmeleri önerilmektedir.

EKONOMİK KALKINMA VE KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER

- Faktör arzındaki büyüme, artan faktörü göreceli ucuzlatarak onu yoğun biçimde kullanan endüstrilerde maliyet düşüşüne ve üretim genişlemesine yol açar.
- Bu ise karşılaştırmalı üstünlük yapısının o yönde değişmesi demektir.

-
- Az gelişmiş ülkeler çoğunlukla, kalkınmanın ilk aşamalarında, sahip oldukları zengin nüfus potansiyeline karşılık sermaye kıtlığı çekerler.
 - O bakımdan zorunlu olarak emek yoğun mallar ihraç ederler. Ancak bu ülkelerin kalkınma planlarının ana amacı, hızlı bir sanayileşme ile sermaye kıtlığını gidermek ve uzun dönemde ileri teknoloji ve sermaye yoğun mallar ihraç eden bir ülke konumuna gelmektir.
 - Bir çok sanayileşmiş ülkenin geçmişte buna benzer değişimler gösterdiği görülmektedir.

DIŞ TİCARETİN DİNAMİK YARARLARI

- Üretim ve kaynak açığına karşılama
 - Kit olan yatırım malları, ara malları, hammaddeler yurt dışından ithal edilebilir.
 - Sermaye, işgücü, teknoloji ithal edilebilir.
- İç ekonomideki ürün fazlasına çıkış (pazar) sağlama
- Geniş bir piyasa hacmi
 - Kapalı ekonomilerde üretim iç piyasa hacmi ile sınırlıdır.
 - Geniş piyasa hacmi ölçek ekonomilerinden faydalanmayı mümkün kılar.
 - İçsel ölçek ekonomileri
 - Dışsal ölçek ekonomileri
 - Geniş piyasa yabancı yatırımcıları da çekebilir.
- Rekabet
 - Üretimde etkinliği artırır, teknolojiyi geliştirir, iş bilen becerikli işadamları ortaya çıkar
- İç piyasa talebini geliştirme
- Ekonomik dinamizm
 - Ülkeler birbirine yaklaşır, tüketiciler birbirinin kullandıkları mallardan haberdar olur, yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar, farklı kalitede mallar talep edilir, ekonomik yapılanmada buna göre değişiklikler ortaya çıkar. Bunlar ekonomiye dinamizm kazandırır.